

УДК 37.035 : 378

Бідна В.В.викладач суспільних дисциплін
Новоушицький коледж ПДАТУ

смт. Нова Ушиця

E-mail: ntpudatu@gmail.com

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства доцільним є наукове обґрунтування і практичне забезпечення системи громадянського виховання, мета якого – сформувати в студентів комплекс громадянських якостей, потребу відстоювати інтереси Батьківщини.

Мета. Обґрунтувати педагогічні умови громадянського виховання студентів на заняттях суспільних дисциплін.

Методи. Аналіз літератури, педагогічні спостереження, самоаналіз.

Результати. Обґрунтовано компоненти громадянського виховання: формування національної самосвідомості, культури міжнаціональних відносин; правові, моральні знання; патріотизм, гуманність, працелюбність; знання державної мови; поведінка відповідно до прийнятих у суспільстві норм.

Перспективи. Коледж має сприяти формуванню громадянської компетентності, політико-правових знань, політичних умінь, гідності та відповідальності студентів, усвідомленню та визнанню ними демократичних принципів життя та пріоритетів прав людини.

Ключові слова: громадянськість, громадянське виховання, громадянська компетентність, громадянські знання, уміння, цінності, ставлення, установки, національна ідея, патріотизм.

Bidna V.V.

the teacher of social sciences

Nova Ushytsya College of State Agrarian and Engineering University in Podilya

Nova Ushytsya

E-mail: ntpudatu@gmail.com

CIVIL EDUCATION OF STUDENTS DURING THE STUDYING OF SOCIAL SCIENCES

Abstract

Introduction. At the present stage of development of society it is expedient to provide scientific substantiation and practical provision of the system of civic education, the purpose of which is to form a complex of civil qualities in students, the need to defend the interests of the Motherland.

The purpose. To substantiate pedagogical conditions of civic education of students on classes of social disciplines.

Methods. Literature analysis, pedagogical observations, self-analysis.

Results. The components of civic education are substantiated: formation of national identity, culture of interethnic relations; legal, moral knowledge; patriotism, humanity, hard work; knowledge of the state language; behavior in accordance with the norms adopted in society.

Discussion. The college should promote the development of civic competences, political and legal knowledge, political skills, dignity and responsibility of students, awareness and recognition of their democratic principles of life and human rights priorities.

Keywords: citizenship, civic education, civic competence, civic knowledge, skills, values, attitude, installation, national idea, patriotism.

Анотація

Вступление. На современном этапе развития общества целесообразным является научное обоснование и практическое обеспечение системы гражданского воспитания, цель которого - сформировать у студентов комплекс гражданских качеств, потребность отстаивать интересы Родины.

Цель. Обосновать педагогические условия гражданского воспитания студентов на занятиях общественных дисциплин.

Методы. Анализ литературы, педагогические наблюдения, самоанализ.

Результаты. Обоснованно компоненты гражданского воспитания: формирование национального самосознания, культуры межнациональных отношений; правовые, нравственные знания; патриотизм, гуманность, трудолюбие; знание государственного языка; поведение в соответствии с принятыми в обществе нормами.

Перспективы. Колледж должен способствовать формированию гражданской компетентности, политико-правовых знаний, политических умений, достоинства и ответственности студентов, осознанию и признанию ими демократических принципов жизни и приоритетов прав человека.

Ключевые слова: гражданственность, гражданское воспитание, гражданская компетентность, гражданские знания, умения, ценности, отношение, установки, национальная идея, патриотизм.

Вступ. У період становлення України як суверенної держави, відродження духовності суспільства, гібридної та інформаційної війни, проблема громадянського виховання студентської молоді набуває особливої актуальності. Пріоритетність виховання громадянина зумовлюється водночас процесом відродження нації. Для України, як поліетнічної держави, громадянське виховання покликане сприяти формуванню її соборності, яка є серцевиною української національної ідеї та європейської інтеграції. Саме на ґрунті демократичних цінностей, що мають лежати в основі громадянського виховання, можливе об'єднання різних етносів і регіонів України з метою розбудови й удосконалення суверенної, демократичної держави, громадянського суспільства.

Метою громадянського виховання студентів є організація формування і розвитку в них соціально значущих якостей громадянина-патріота, професіонала у своїй сфері і високоморальної особистості, готової реалізувати ці якості в інтересах суспільства та Батьківщини.

Для досягнення цієї мети постають завдання: формування самосвідомості, ціннісного ставлення до особистості, суспільства, держави, формування потреби у знаннях з історії та культури свого народу, права, соціології, філософії, утвердження високих духовних і моральних цінностей, виховання позитивного ставлення до праці на благо суспільства та Батьківщини, бажання постійно підвищувати свій професійний рівень, формування активної соціальної позиції та розвиток потреби у здоровому способі життя

Основна мета виховного процесу в коледжі - формувати особистість, наділену громадянською відповідальністю, національною самосвідомістю, високими духовними цінностями, родинними і патріотичними почуттями; створювати умови для розвитку творчо обдарованої молоді, її індивідуальних якостей, набуття за час навчання молодою людиною соціального досвіду. Пошук шляхів і засобів громадянської освіти та виховання молоді становить нині одну з найактуальніших проблем педагогічної науки та освітньої практики. Успішне вирішення таких проблем вимагає від педагогів, організаторів виховного процесу в навчальному закладі високої професійної компетентності, педагогічної та методологічної майстерності, розуміння місії педагога в державотворчих процесах, чітко визначеної правової громадянської позиції

В документах Верховної Ради України: “Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI ст.)”, “Концепції національно - патріотичного виховання (2015)”, “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” обґрунтовано

необхідність удосконалення громадянського виховання молоді. Цілеспрямованої роботи з громадянського виховання вимагає і Закон України “Про освіту”, де чітко сформульовано завдання виховання підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес громадянського виховання підростаючого покоління широко і різнобічно обґрунтований в теорії і практиці. Проблему формування громадянськості як провідної риси особистості досліджено О. Докукіною, М.Задерихіною, Л.Канішевською, Н.Косаревою, В.Мазаєм, Л.Пономаренко. Проблему громадянських цінностей обґрунтовано у працях Л.Бойко, І.Бондаренко, М.Боришевського, Л.Крицької, Н.Чернухи. У працях Н.Бернса, І.Бега, Л.Божович, Л.Бувєвої, І.Кона, В.Крутецького, Н.Нікітіної, П.Чамати здійснено психологічне обґрунтування громадянського розвитку особистості. На багатоаспектність й інтеграційність громадянського виховання вказано дослідниками Н.Аліґавабовим, Т.Більгільдієвою, І.Валєєвим, О.Волжиною, К.Гаджиевим, В.Мушинським.

Детальному аналізу педагогічних засад функціонування громадянської освіти та виховання у вітчизняній освітній практиці присвячено дослідження Н.Дерев'янка, Ю.Завалевського, В.Ювої, О.Киричук, Н.Косаревої, В.Кузя, Т.Мальцевої, В.Оржехівського, А.Розенберга, І.Тараненко, О.Сухомлинської, К.Чорної та ін.

Мета. Науково обґрунтувати педагогічні умови громадянського виховання студентів на заняттях суспільних дисциплін.

Методологія. Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з даної проблеми; вивчення й узагальнення кращого педагогічного досвіду; цілеспрямовані педагогічні спостереження, самоаналіз.

Результати. Вітчизняні освітяни головною метою громадянського виховання сучасності вважають підготовку молоді до життя у громадянському демократичному суспільстві, взаємопов'язаному світі; визнання та прийняття цінностей, що є головними, визначальними для даного суспільства. Громадянськість розуміється як духовно-моральна цінність, світоглядно-психологічна характеристика людини, обумовлена її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни. Головними складовими громадянського виховання розглядаються моральна й правова культура особистості в поєднанні з патріотичними, національними та загальнолюдськими почуттями. Відтак, роль суспільних наук у громадянському вихованні не викликає сумніву. Важливими елементами громадянськості є правові, історичні, філософські, політичні, загальні культурні знання, які забезпечують саморозвиток особистості, формування цілісної системи морально-правових норм, політичної культури, оптимальне поєднання загальнолюдських і національних цінностей, виховання на засадах християнської моралі. В такому контексті роль гуманітарних знань важно переоцінити.

Громадянське виховання - процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, долучати її до суспільного життя, в якому права людини виступають визначальними. Звідси громадянськість - багатоаспектне поняття, яке демократичному суспільстві має полягати у культивуванні цінності прав, свобод і гідності людини, розвитку вміння особистості захищати власні права від зазіхань на них з боку інших людей чи то влади, формуванні громадянської компетентності, прихильності до цінностей демократії, поширенні критичного ставлення людей до уряду й виданих ним постанов і рішень, мотивуванні індивідів до участі у розв'язанні проблем громадського життя.

Поняття „патріотизм” близьке за значенням поняттям „громадянськість”, „громадянський обов'язок”, „відповідальність за долю Батьківщини”, „готовність до захисту Вітчизни”, але не тотожне їм. Під „громадянськістю” розуміється визнання

людиною себе громадянином певної держави, наявність у неї певних прав і обов'язків, відповідальності перед соціумом за свої дії у суспільстві. Під час соціальних конфліктів, війн, революцій, загострення кризових явищ тощо громадянськість переростає в патріотизм - моральне, соціальне, емоційне неординарне почуття безмірної любові до свого народу, переживання за його здобутки, перемоги і поразки, що проявляється у високих поривах, готовності пожертвувати своїми інтересами і навіть собою в ім'я інтересів Батьківщини.

Ключовими поняттями демократичної громадянської освіти є плюралізм, полікультурність, багатоманітність, толерантність, колективні й індивідуальні права та обов'язки, свобода, соціальна справедливість, самоусвідомлення (національне, європейське, глобальне). Вони відповідають як національним пріоритетам, так і загальносвітовим та європейським стандартам у галузі громадянської освіти.

На підставі нормативно-правових актів і концепцій громадянської освіти та громадянського виховання можна визначити зміст громадянської освіти, що забезпечує формування громадянської компетентності особистості, як сукупність:

- *громадянських знань*

а) філософсько-культурологічних та морально-етичних: про громадянські, демократичні, загальнолюдські, європейські, національні норми й цінності;

б) політологічних: про типи держав, політичний устрій суспільства, механізми функціонування політичної системи та влади в Україні, політичні організації та інституції, систему соціального забезпечення та соціального захисту; ефективні форми взаємодії з представниками владних структур;

в) правових: про права людини й механізми їх захисту; про головні правові норми, що визначають правочинну поведінку особи в Україні;

г) економічних: про фінансову, податкову і бюджетну системи держави та органи місцевого самоврядування; суть ринкових відносин;

д) соціальних: про соціально ефективну поведінку особистості; стратегії взаємодії та спілкування з іншими; способи залагодження конфліктних ситуацій;

- *громадянських умінь*

а) у політичній сфері суспільного життя: орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні та визначати власну позицію; ініціювати громадську активність;

б) у правовій сфері суспільного життя: реалізовувати й послідовно обстоювати свої права;

в) у соціальній сфері суспільного життя: ефективно спілкуватися, застосовувати моделі поведінки, характерні для високої культури міжлюдських (міжгрупових і міжособистісних) стосунків; долати стереотипи, войовничий націоналізм, расизм та нетерпимість;

г) в економічній сфері суспільного життя: реалізовувати й обстоювати свої права як суб'єкта ринкових відносин, споживача і платника податків; орієнтуватися в умовах вільного ринку;

д) загальнопізнавальних: мислити критично й незалежно; критично сприймати інформацію, самостійно її аналізувати й застосовувати; формулювати, висловлювати й публічно обстоювати власну позицію; вести дискусію на захист своєї точки зору;

- *громадянських цінностей, ставлень, установок*

а) загальнолюдських: доброта, чуйність, милосердя, совість, чесність, правдивість, працелюбність, справедливість, гідність, терпимість до людей, повага і любов до батьків, роду, бережливе ставлення до природи;

б) демократичних (громадянського суспільства): почуття власної гідності, шанування прав людини та свободи особистості як абсолютної цінності; повага до

законів; визнання головних демократичних цінностей; міжкультурне взаєморозуміння, толерантність;

в) національних: віра в духовні сили свого народу, його майбутнє; любов до України та рідного краю, повага до національної історії, культури, мови, традицій.

Сучасний навчальний заклад має чималий досвід громадянського виховання традиційними методами: лекції, семінари, диспути, бесіди, самостійна робота з періодикою, написання рефератів, студентські наукові роботи, методи інтерактивної взаємодії, спрямовані на формування переконань, спрямованості особистості, її громадянської позиції, методи організації діяльності, спрямовані на формування умінь. Проте традиційні методи та форми роботи не орієнтовані на активну взаємодію молодої людини з викладачем та однолітків між собою, самостійне і спільне прийняття рішень, що має бути вирішальною передумовою їх громадянської активності в майбутньому.

Тому пріоритетну роль у громадянському вихованні мають відігравати активні методи, що стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії. Критичному, творчому засвоєнню знань студентами сприяє застосування активних методик Виконуючи творчі, проблемні завдання, студент стає суб'єктом навчання. До активних методів належать різноманітні види дискусії, ситуаційно-рольові ігри, ігри - драматизації, "мозкові атаки", інтелектуальні аукціони, метод аналізу проблемної ситуації. Важливе місце посідає проектна робота: організація різноманітних проектів та кампаній, видання газет і журналів в навчальному закладі, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером тощо. Найбільш захоплюючий для студентів – метод «мозкового штурму» або групового розв'язання творчої проблеми, ефективний тим, що навчання проводиться в емоційно насиченому процесі колективної праці.

Досвід викладання свідчить, що в процесі вивчення суспільних дисциплін студенти самостійно доходять висновків про недостатньо розвинутий рівень політичної культури українського суспільства на сучасному етапі, про наявність значної кількості політичних міфів і стереотипів. Студенти самостійно доводять, що багатьох політичних помилок, яких зазнало наше суспільство і яких ми не позбавлені й нині, вдалося б уникнути, якби в політиці домінували не пристрасті й емоції, а холодний, тверезий, об'єктивний погляд.

Висновки. Побудова нового громадянського, демократичного, гуманного та правового суспільства, орієнтованого на високі національні й загальнолюдські цінності, набуває актуальності в стратегії сучасної української освіти.

Глибоке пізнання історичного минулого рідного народу, оволодіння його національними, духовними цінностями, вищими здобутками в різних галузях – важливі компоненти національно-патріотичного виховання студентської молоді, без яких неможливе збереження історичної пам'яті, розвиток духовності. Це акумулює палку любов до своєї Батьківщини, вселяє віру в світле майбутнє України, надає сил кожній особистості для подолання життєвих труднощів.

Важливою умовою ефективності громадянського виховання виступає прогнозування результатів виховного впливу, тобто громадянської вихованості студентів. Це досягається шляхом використання інтерактивних вправ, дослідницьких проектів, технологій критичного мислення. Бесіди громадянського спрямування, розповіді, диспути, рольові та імітаційні ігри, драматизації, інтерв'ю, віртуальні екскурсії, обмін думками, пошук спільних ідей, встановлення правил, метод проектів, вікторини, творчі вправи громадянського спрямування - це неповний перелік методичного арсеналу педагога, які за умови їх творчого спрямування сформулюють цілісну систему становлення громадянина.

Результативність громадянського виховання великою мірою зумовлюється тим, наскільки ті чи інші форми, методи виховної діяльності стимулюють розвиток самоорганізації, самоуправління підлітків, юнацтва, молоді. Чим доросліші вихованці, тим більше можливості до критично-творчого мислення; здатності до самоактивності, творчості, самостійності; усвідомлення власних світоглядних орієнтацій, які є основою життєвого вибору, громадянського самовизначення.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Громадянська спрямованість як міра соціальної відповідальності особистості. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 3. С. 93-102.
2. Громадянин – Держава – громадянське виховання. Антологія: упорядники Н.П. Рогозін і В.О. Сухомлинська. Донецьк, 2001. С.262
3. Єрохіна Н.М. Формування громадянської компетентності молоді в умовах сучасного навчального закладу. *Національно-патріотичне виховання учнівської та студентської молоді у вищих та професійно-технічних навчальних закладах Білої Церкви*: зб., м. Біла Церква, 2015. С.103-113.
4. Ігнатенко С.А. Виховання громадянськості студентської молоді: метод. посібник Херсон: Айлант, 2008. 103 с.
5. Каюков В.І. Виховуємо патріотів України. Кіровоград. 2000.
6. Кухаренко П.М., Резнікова О.О. Формування громадської позиції сучасної молоді. *Україна на зламі тисячоліть – 20 років незалежності (1991- 2011)*: зб. наук. пр. редкол.: Кобець А.С. (відп. ред. та ін..) Д.: Видавництво «Придніпров'я», 2011. Вип. 3. С.169-174.
7. Левін О.Л. Виховання патріотизму у студентської молоді дніпропетровського державного аграрного університету. *Грані*, Дніпропетровськ . № 4. 2012 . С. 21-23
8. Сухомлинська О. Громадянське виховання: спадщина і сучасність. *Управління освітою*. 2005. № 24. С. 3-4., с. 3

References

1. . Boryshevsky, M.Y. (2007). Hromadianska spriamovanist yak mira sotsialnoi vidpovidalnosti osobystosti [Civic orientation as a measure of social responsibility of the individual]. *Pedagogical and psychological science in Ukraine*. Kyiv: Pedagogical Thought, 3, 93-102. [in Ukrainian].
2. Rogozin, N.P., Sukhomlinskaya, V.O. (2001). Hromadianyn – Derzhava – hromadianske vykhovannia. Antolohiia [Citizen - State - civic education. Anthology] Donetsk, p.262. [in Ukrainian].
3. Yerokhina, N. M. (2015). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti molodi v umovakh suchasnoho navchalnoho zakladu [Formation of civic competence of youth in conditions of a modern educational institution]. *National-patriotic education of pupils and students in higher and vocational schools of the White Church*: Sb., Bila Tserkva, p.103-113. [in Ukrainian].
4. Ignatenko, S.A. (2008). Vykhovannia hromadianskosti studentskoi molod [Student Youth Citizenship Education]. Kherson: Aylant. [in Ukrainian].
5. Kayukov, V.I. (2000). Vykhovuiemo patriotiv Ukrainy [We bring up patriots of Ukraine]. Kirovograd. [in Ukrainian].
6. Kuharenko, P.M., Reznikov, A.A. (2011). Formuvannia hromadskoi pozytsii suchasnoi molodi [Formation of the social position of today's youth]. *Ukraine at the turn of the millennium - 20 years of independence (1991- 2011): Coll. Science*. Dnieper: Publisher "Dnieper", Vol. 3, p.169-174. [in Ukrainian].
7. Levin, A.L. (2012). Vykhovannia patriotyzmu u studentskoi molodi dniproperovskoho derzhavnoho ahrarnoho univertsytetu [The education of patriotism in students of Dnipropetrovsk State Agrarian University]. *The Edge*. Dnipropetrovsk, 4, p. 21-23. [in Ukrainian].
8. Sukhomlynska, O. (2005). Hromadianske vykhovannia: spadshchyna i suchasnist. [Civic education: heritage and modernity] *Education management*. 24, p. 3-4. [in Ukrainian].